

व्याकरणिक विशेष : {करण}

वाक्यातील क्रियापदाचा अर्थ पूर्ण होण्याच्या दृष्टीने आवश्यक साधनाचा निर्देश करणारे नाम आणि वाक्यातील क्रियापद यांच्यातील परस्पर संबंध 'करण' या कारकाद्वारे दर्शविला जातो. उदा: 'मुलाने सापाला काठीने मारले' या वाक्यातील 'मारणे' या क्रियेसाठी 'काठी' या साधनाचा उपयोग झाला आहे. प्रमाण मराठीत साधनाचा निर्देश [-ने/नी/नं] या विभक्ती प्रत्ययाने होतो.

१.० व्याकरणिक विशेषाची नोंद

मराठीच्या विविध बोलींमध्ये करण या कारकासाठी ८ पर्यायी रूपे आढळली आहेत :

(१) [-ने/नी/न/न/ना/नु], (२) [-वरी/वर], (३) [-खल/खालं/खाली/खाले/खाल], (४) [-घई/घी], (५) [-शी], (६) [-खन/खुन/कन], (७) [-कडं/कडू/क/कर्/करी], (८) [-स्वर इ/ए/अ]. करण या कारकासाठी सापडलेल्या प्रत्ययांचा भौगोलिक प्रसार व उदाहरणे पुढे दिली आहेत.

१.१ पर्यायी रूप १ : [-ने/नी/न/न/ना/नु]

करण या कारकासाठी [-ने/नी/न/न/ना/नु] हे पर्यायी रूप राज्यातील सर्वच जिल्ह्यांमध्ये सापडले.

१.१.१ उदाहरण (जि. पुणे, ता. जुन्नर, गाव बोरी बुद्रुक, स्त्री६५, फुलमाळी, अशिक्षित)

सुरीने कापताय सपरचन का काय

surine kaptay səpərçən ka kay

suri-**ne** kap-tay səpərçən ka kay

knife-**INS** cut-PRS.PROG apple.3SGN DM what

He is cutting the apple with a knife.

१.२ पर्यायी रूप २ : [-वरी/वर]

करण या कारक संबंधांचा निर्देश करण्यासाठी [-वरी/वर] हे पर्यायी रूप राज्यातील सात जिल्ह्यांमध्ये आढळले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक आणि सामाजिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
बुलढाणा	जळगाव-जामोद - वडगाव पाटण (माळी समाज)
जळगाव	जळगाव - धामणगाव, चाळीसगाव - दहिवद, चोपडा - तांदळवाडी
धुळे	धुळे - सोनगीर, खेडे व शिरूड-खोरदड, शिरपूर - आंबे व शिंगावे, साक्री - दिघावे व धाडणे
नंदुरबार	नंदुरबार -घोटाणे व धानोरा, नवापूर - चिंचपाडा, शहादा - प्रकाशा व शहादा
नाशिक	मालेगाव - कळवाडी व कौळाणे (गा.), सटाणा - दरेगाव

पालघर	डहाणू - बोर्डी (मांगेला समाज)
सातारा	वाई - पांडेवाडी (नवबौद्ध समाज)

१.२.१ उदाहरण (जि. धुळे, ता. शिरपूर, गाव आंबे, स्त्री५५, माळी, ५वी)

कापी ऱ्हायनात त्या चाकूवरी

kapi r^haynat tya cakuwəri

kap-i r^haynat tya caku-wəri

cut-CP STAY.PSR.PROG.3PL DEM.DIST.OBL knife-INS

They are cutting (something) with a knife.

१.३ पर्यायी रूप ३ : [-खल/खालं/खाली/खाले/खाल]

करण या कारकासाठी [-खल/खालं/खाली/खाले/खाल] हे पर्यायी रूप चार जिल्ह्यांमध्ये आढळले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक आणि सामाजिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
रायगड	कर्जत - साळोख (कातकरी समाज), रोहा - चिंचवली (कातकरी समाज), महाड - नरवण-भेलोशी (कातकरी समाज)
ठाणे	मुरबाड - मढ (ठाकूर समाज)
पालघर	वसई - सायवन (मल्हार कोळी समाज), डहाणू - बोर्डी (वारली समाज), मुरबाड+पिंपळशेत (मल्हार कोळी आणि वारली समाज) व वेती (कातकरी समाज), तलासरी - उधवा (वारली समाज) व गिरगाव (वारली समाज), जव्हार - हातेरी (क ठाकूर आणि वारली) व खंबाळा (कोकणा समाज), मोखाडा - दांडवळ (वारली समाज)
नाशिक	त्र्यंबकेश्वर - गोलदरी (महादेव कोळी समाज)

१.३.१ उदाहरण (जि. पालघर, ता. डहाणू, गाव पिंपळशेत, पुर२४, वारली, ६वी)

त्याच्या दिलं हाताखल

tyača dilə hatak^həl

tya-č-a di-l-ə hat-a-k^həl

he.OBL-GEN-OBL give-PFV-3SGN hand-OBL-INS

He hit him with (his) hand.

१.४ पर्यायी रूप ४ : [-घई/घी]

करण या कारक संबंधांचा निर्देश करण्यासाठी [-घई/घी] हे पर्यायी रूप राज्यातील तीन जिल्ह्यांमध्ये सापडले. या पर्यायाचा भौगोलिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
नाशिक	मालेगाव - कळवाडी व कौळाणे (गा.), सटाणा - दरेगाव
धुळे	धुळे - लळींग, सोनगीर, खेडे व खोरदड, शिरपूर - आंबे, शिंगावे व बोराडी, साक्री - दिघावे व धाडणे
नंदुरबार	नंदुरबार - घोटाणे, नवापूर - खांडबारा, शहादा - शहादा

१.४.१ उदाहरण (जि. धुळे, ता. धुळे, गाव लळींग, पु२९, महार, एफ.वाय.)

हातघड पाडी त्यानी खाली

hatg^hai paḍi tyani k^hali

hat-g^hai paḍ-i tya-ni k^hali

hand-INS drop-PFV.3SGF he.OBL-ERG down

He dropped (the bottle) with (his) hand.

१.५ पर्यायी रूप ५ : [-शी]

करण या कारकासाठी [-शी] हे पर्यायी रूप राज्यातील तीन जिल्ह्यांमध्ये आढळले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक आणि सामाजिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
रायगड	कर्जत - साळोख (कातकरी समाज)
ठाणे	अंबरनाथ - उसाटणे (आगरी समाज)
पालघर	डहाणू - मुरबाड+पिंपळशेत (वारली समाज), तलासरी - उधवा (वारली समाज), वसई - सायवन (कातकरी)

१.५.१ उदाहरण (जि. पालघर, ता. वसई, गाव सायवन, पु२६, कातकरी, ४थी)

हातरूमालशी नाक पुसलं

hatrumalši nak puslə

hatrumal-ši nak pus-l-ə

handkerchief-INS nose wipe-PFV-3SGN

(He) wiped his nose with a handkerchief.

१.६ पर्यायी रूप ६ : [-खन/खुन/कन]

करण या कारक संबंधांचा निर्देश करण्यासाठी [-खन/खुन/कन] हे पर्यायी रूप राज्यातील चार जिल्ह्यांमध्ये आढळले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक आणि सामाजिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
रत्नागिरी	रत्नागिरी - झाडगाव (भंडारी समाज)
रायगड	रोहा - चिंचवली (कातकरी समाज)
नाशिक	त्र्यंबकेश्वर - गोलदरी (महादेव कोळी)
जळगाव	रावेर - निरूळ (गुजर समाज)

१.६.१ उदाहरण (जि. जळगाव, ता. रावेर, गाव निरूळ, स्त्री३५, गुजर, एच.एस.सी)

पेनकन तोडून टाकला फोडून टाकला

penkən toḍun ʈakla pʰoḍun ʈakla

pen-kən toḍ-un ʈak-l-a pʰoḍ-un ʈak-l-a

pen-INS break-CP THROW-PFV-3SGM break-CP THROW-PFV-3SGM

He burst (the balloon) with a pen.

१.७ पर्यायी रूप ७: [-कडं/कड्/क/कर्/करी]

करण या कारक संबंधांचा निर्देश करण्यासाठी [-कडं/कड्/क/कर्/करी] हे पर्यायी रूप राज्यातील तीन जिल्ह्यात सापडले. या पर्यायी रूपाचा भौगोलिक आणि सामाजिक प्रसार व उदाहरणे खाली दिली आहेत :

जिल्हा	तालुका व गाव
रायगड	कर्जत - साळोख (कातकरी)
पालघर	जव्हार - हातेरी (वारली आणि क ठाकूर समाज), मोखाडा - दांडवळ (वारली समाज)
नंदुरबार	शहादा - प्रकाशा (भिल्लं समाज)

१.७.१ उदाहरण (जि. पालघर, ता. जव्हार, गाव हातेरी, पु२५, क ठाकुर, बी.ए.)

पेनाकडं चित्र काडतोय

penakəḍə čitrə kaḍtoy

pen-a-kəḍə čitrə kaḍ-toy

pen-OBL-INS picture.3SGN draw-PRS.PROG.3SGM

He is drawing a picture with a pen.

१.८ पर्यायी रूप ८ : [-स्वर इ/ए/अ]

करण या कारकासाठी [-स्वर इ/ए/अ] हे पर्यायी रूप केवळ पालघर जिल्ह्यात वसई तालुक्यामधील वाघोली गावातील सामवेदी ब्राह्मण समाजात व कळंब गावातील मांगेला समाजात तसेच डहाणू तालुक्यातील मुरबाड व पिंपळशेत (वारली आणि मल्हार कोळी) या ठिकाणी आढळले.

१.८.१ उदाहरण (जि. पालघर, ता. वसई, गाव कळंब, स्त्री२८, मांगेला, १२वी)

वानकटाई मारीन किंवा चपलाने मारीन

wankəṭa-i mar-in kinwa čəpla-ne mar-in

wankəṭa-i mar-in kinwa čəpla-ne mar-in

slipper.PL.OBL-INS hit-FUT.1SG or slipper.OBL-INS hit-FUT.1SG

I will hit (you) with a slipper or footwear.

१.८.२ उदाहरण (जि. पालघर, ता. वसई, गाव कळंब, पु८०, मांगेला, बी.ए.)

आता सपरचंद त्या पिशविनी काढलं का न तोंडाई खाल लागलाय

ata səpərcənd tya pišwini kaḍ^hlə ka nə toṅḍai k^hal laglay

ata səpərcənd tya pišwi-ni kaḍ^h-l-ə ka nə toṅḍa-i k^ha-(a)l laglay

now apple.3SGN DEM.DIST.OBL bag-ABL remove-PFV-3SGN COMP and mouth.OBL-INS eat-NON.FIN ATTACH.PRS.PROG.3SGM

Now he has taken the apple out of the bag and is eating it with his mouth.

